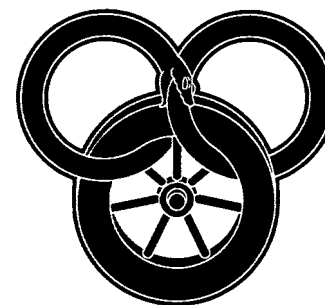

GOSPODAR HAOSA

DEO DRUGI

Šesta knjiga u serijalu Točak vremena

ROBERT DŽORDAN

Prevela
Slavica Bogić-Mijović

■ Laguna ■

Naslov originala

Robert Jordan

Lord of Chaos

Book Six of The Wheel of Time

Copyright © 1994 by Robert Jordan

Za Betsi

Cover Copyright © Sweet, Darrell via Agentur Schlück, GmbH

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Lavovi su raspevani, brda hitro beže
Mesec danju sija, sunce noću žeže.
Slepica i gluvać i budala svaka sada
Srećni su Gospodar haosa dok vlada.

napev iz dečje igre koji se mogao čuti u Velikom Aravalonu u
Četvrto doba

GLAVA

20

Iz stedinga

Rand upravo poče da palcem nabija duvan u kratku lulu, kada je Lija provirila kroz vrata. Pre nego što je stigla da progovori, zadihani muškarac okruglog lica, u crveno-belom livreji, progura se kraj nje i pade na kolena pred Randa, koji je sve to zapanjeno gledao.

„Moj gospodaru Zmaju“, zaskiča čovek zasoptano. „Ogijeri su došli u palatu. Njih troje! Dobili su vina i ponude, ali oni ustrajavaju na susretu sa gospodarem Zmajem.“

Rand progovori spokojno; nije želeo da uplaši tog čoveka. „Koliko si već dugo u palati...?“ Čoveku je livreja očito pristajala, a nije bio mlad. „Bojim se da ne znam tvoje ime.“

Čovek koji je klečao iskolači oči. „Moje ime? Bari, gospodaru Zmaju. Hm, dvadeset dve godine, gospodaru Zmaju, na ovu Zimsku noć. Gospodaru Zmaju, Ogijeri?“

Rand je dva puta odlazio u ogijerske stedinge, ali nije bio siguran kako bi se valjano ophodio s njima. Ogijeri su sazidali većinu najvećih gradova, njihove najstarije delove, i još uvek su povremeno izlazili iz stedinga da bi obavljali popravke, a opet, Rand nekako nije verovao da bi se Bari dovoljno uzbudio zarad ma koga drugog sem kakvog kralja ili Aes Sedai. A verovatno ni zbog njih. On gurnu duvan i lulu natrag u džep. „Vodi me njima.“

Bari skoči na noge, gotovo poskakujući na prstima. Rand je podozreo da je načinio dobar izbor; čovek se nije nimalo iznenadio što gospodar Zmaj ide Ogijerima, umesto da njih dovedu pred njega. Mač i žezlo je ostavio; na Ogijere ne bi ostavio utisak ni jednim ni drugim. Naravno, Lija i Kasin pođu, a i Bari bi očitro potrčao natrag, samo da nije morao da održava korak s Random.

Ogijeri behu u dvorištu s vodoskokom, čiji je bazen bio pun lokvanja i zlatnih ribica; muškarac bele kose, u dugačkom kaputu koji je blistao iznad visokih čizama posuvraćenih sara, i dve žene, jedna primetno mlađa od druge, u suknjama izvezenim lozama i lišćem, a na suknji starije vez beše upadljivo bogatiji. Zlatni pehari sačinjeni za ljudska bića u njihovim rukama delovahu majušno. Na nekoliko stabala zadržao se poneki list, a sama palata pravila je hlad. Ogijeri nisu bili sami; kada se Rand pojavi, Sulin i još dobrih tridesetak Devica behu okupljene oko njih, kao i Urijen, sa još pedesetak Aijela. Aijeli behu dovoljno uljudni da utihnu kada ugledaše Randa.

Ogijer reče: „Tvoje ime peva u mojim ušima, Rande al'Tore“; glas mu je nalikovao potmuloj grmljavini dok je dostojanstveno obavljao upoznavanje. On beše Haman, sin Dala sina Morelovog. Starija žena beše Kovril, kći Ele kćeri Sungine, dok je mlađa bila Erit, kći Ive kćeri Alarine. Rand se seti da je jednom sreo Erit, u stedingu Tsofu, na dobra dva dana jahanja od grada Kairhijena. Nije mogao ni da pretpostavi šta bi ona mogla da traži u Kaemlinu.

Naspram Ogijera Aijeli su delovali sitno; i samo dvorište je delovalo tesno. Haman beše upola viši od Randa i srazmerno širi, Kovril za manje od glave – ogijerske glave – niža od ovoga, a čak i Erit beše viša od Randa za bezmalo stopu i po. A opet, to je najmanja razlika između Ogijera i ljudi. Hamanove oči behu krupne i okrugle, poput šolja za čaj, široki nos gotovo mu prekrivaše lice, a uši mu se uzdizahu kroz kosu, sa belim čupercima na vrhu. Imao je dugačke, oklembesene bele brkove i usku bradicu, a obrve su mu se spuštale sve do obraza. Rand nije mogao tačno da odredi po čemu se razlikuju Kovrilino i Eritino lice – osim što su bez brada i brkova, naravno, a ni obrve im ne behu toliko dugačke i guste – ali bile su nekako nežnije. Mada, Kovril je toga časa delovala krajnje strogo – i ona mu se zbog nečega činila poznata – dok je Erit, onako klonulih ušiju, izgledala zbog nečeg zabrinuta.

„Oprostite samo trenutak“, reče im Rand.

Sulin mu ne dozvoli da izgovori ni reč više. „Došli smo da razgovaramo sa Braćom drveća, Rande al'Tore“, reče ona odlučno. „Ti svakako znaš kako su Aijeli odavno prijatelji po vodi sa Braćom drveća. Često trgujemo u njihovim stedinzima.“

„To je sušta istina“, promrmlja Haman. Za jednog Ogijera bilo je to mrmljanje. Kao udaljena lavina.

„Siguran sam kako su ostali došli radi razgovora“, reče Rand Sulin. Mogao je golim okom da vidi svaku iz njene straže jutra, svaku do poslednje; Džalani lice planu. S druge strane, osim Urijena, tamo ne beše više od tri ili četiri jutrošnja Crvena Štita. „Ne bih voleo da pomislim kako treba da zamolim Enailu i Somaru da se pobrinu za tebe.“ Sulinino preplanulo lice potamne od uvređenosti, a ožiljak, koji je stekla dok je njega sledila, još jače se isticao. „Razgovaraću s njima nasamo. Nasamo“, naglasi on, odmerivši pogledom Liju i Kasina. „Osim ako ne smatraš da mi je potrebna zaštita i od njih?“ Izgleda da ju je to još više uvredilo, jer je privukla Device munjevitim govorom ruku, za sve osim za Aijele slika i prilika čiste srdžbe. Neki Aijeli kikotaše su se dok su se udaljavali. Rand je pretpostavio da je usput i izvalio nešto smešno.

Dok su odlazili, Haman je gladio dugačku bradu. „Ljudi nas nisu oduvek smatrali toliko bezopasnim, znaš. Hm. Hm.“ Njegovo glasno razmišljanje zvučalo je poput ogromnog bumbara. „Postoje zabeleške iz davnina. Pradavnina. To su zapravo samo delovi, ali oni potiču iz vremena neposredno posle...“

„Starešino Hamane“, učtivo reče Kovril, „možemo li se držati glavne teme?“ Ovaj bumbar zujao je nešto višim zvukom.

Starešina Haman. Gde li je Rand to već čuo? Svaki steding imao je svoje Veće starešina.

Haman duboko uzdahnu. „Dobro, Kovril, ali ti pokazuješ nepriličnu žurbu. Jedva si nam dala vremena za umivanje pre nego što smo pošli ovamo. Svega mi, počela si da poskakuješ kao...“ Krupne oči načas se okrenuše prema Randu, i on prikri kašalj šakom, velikom poput šunke. Ogijeri ljude smatraju brzopletima, zato što uvek hoće istog trena da urade ono što će biti važno i značajno tek narednog dana. Ili dogodine; Ogijeri su gledali daleko unapred. Isto tako smatrali su da je za ljude uvredljivo podsećati ih na to kako skakuću uokolo. „Ovo beše krajnje mukotrпно putovanje Napolju“, nastavi Haman, objašnjavajući Randu, „ne samo zbog toga što otkrismo kako su Šaido Aijeli opseli Al'kair'rahijenalen – što je krajnje neobično – te da ti zapravo beše tamo, već i zato što otide i pre nego što stigismo s tobom da razgovaramo i... Ne mogu se oteti utisku da smo bili nepromišljeni. Ne. Ne, ti govori, Kovril. Zbog tebe napustih svoja proučavanja i svoja predavanja, i počeh da jurcam po svetu. Moji su učenici sada sigurno potpuno raspušteni.“ Rand se malo nije nacerio; uzevši u obzir uobičajeno ponašanje Ogijera, Hamanovim učenicima biće potrebno jedno pola godine samo da bi zaključili kako ga zbilja nema, a još najmanje godina dok rasprave šta bi trebalo da učine tim povodom.

„Majka ima prava da se brine“, reče Kovril, a čupave uši joj uzdrhtaše. Činilo se da se bori između poštovanja kakvo pripada jednom starešini i krajnje neogijerskog nestrpljenja. Randu se okrenula uspravljena, uzdignutih usiju i odlučne brade. „Šta si uradio s mojim sinom?“

Rand zinu od čuda. „S tvojim sinom?“

„S Loijalom!“ Upiljila se u njega kao da je poludeo. Erit ga je zabrinuto odmeravala, šaka stisnutih na grudima. „Rekao si Najstarijem od starešina stedinga Tsofu da ćeš ga paziti.“ Kovril domaršira do njega. „Rekli su mi da si to uradio. Tada se nisi nazivao Zmajem, ali to si bio ti. Je li tako, Erit? Alara je rekla Rand al'Tor, zar ne?“ Mlađoj ženi ostavila je tek toliko vremena da samo klimne glavom. Dok joj se govor ubrzavao, Haman je imao sve bolniji izraz lica. „Moj je Loijal premlad da bi bio Napolju, premlad da jurca svetom i čini ono što si mu ti nesumnjivo naložio da čini. Starešina Alara pripovedala mi je o tebi. Kakve veze moj Loijal ima sa Putevima i Trolocima i Rogom Valera? Sada mi ga predaj, molim, a ja ću se postarati da se po propisu venča s Erit. Ona će sputati te njegove nemirne noge.“

„Veoma je privlačan“, stidljivo promrmlja Erit, kojoj su uši toliko podrhtavale od posramljenosti da su tamni čuperci delovali razliveno. „A mislim i da je veoma hrabar.“

Randu je bio potreban časak kako bi povratio ravnotežu u mislima. Odlučan govor nekog Ogijera zvučao je poput planinskog odrona. Odlučan i brz govor nekog Ogijera...

Prema ogijerskim merilima, Loijal jeste bio premlad da bi sâm napustio steding, bilo mu je jedva nešto više od devedeset. Ogijeri behu veoma dugovečni. Od prvog dana kad ga je Rand upoznao, punog želje da vidi sveta, Loijal se brinuo šta će se desiti kada starešine saznaju za njegovo bekstvo. A najviše od svega brinuo ga je dolazak majke, koja će mu, usput, dovući i nevestu. Objasnio je kako se, među Ogijerima, muškarac o tome ne pita ništa, a žene vrlo malo; sve je to bila stvar dogovora njihovih majki. Nije bilo nezamislivo da se nađeš veren sa ženom koju nikada nisi ni sreo do dana kada te je majka upoznala s budućom nevestom i taštom.

Činilo se da Loijal smatra kako će brak za njega biti kraj, a potpuno sigurno kraj svih njegovih želja da upozna svet, i bez obzira na to je li to stvarno tako ili ne, Rand nijednog prijatelja nije mogao da prepusti onome čega se bojao. Zaustio je da im saopšti kako ne zna gde je Loijal i predloži im da se zapute natrag u steding, gde će sačekati dok se ovaj ne vrati – zaustio je, a onda se setio jednog pitanja. Postide se što se nije ranije setio nečeg toliko važnog, tako bitnog za Loijala. „Koliko je prošlo otkad je izašao iz stedinga?“

„Previše“, progundā Haman, a to je zvučalo kao kad se stenje kotrlja niz brdo. „Taj momak nikada nije bio poslušan. Stalno je govorio o tome da želi da vidi kako izgleda Napolju, kao da se nešto stvarno promenilo otkad su napisane knjige koje je trebalo da izučava. Hm. Hm. Šta se stvarno menja ako ljudi promene te linije na kartama? Zemlja je i dalje...“

„Predugo je Napolju“, upade Loijalova majka, glasom čvrstim poput koca koji se zariva u suhu ilovaču. Haman se namršti na nju, a ona mu jednako odlučno uzvratila pogled, iako su joj uši treperile od postidenosti.

„V-više je od pet godina, sada“, reče Erit. Na trenutak joj uši klonuše, a onda se vinuše natrag, prkosno. Veoma uspešno oponašajući Kovril, ona progovori: „Ja ga želim za muža. Znala sam to čim sam ga prvi put ugledala. Neću mu dozvoliti da umre zbog budalastog ponašanja.“

Rand i Loijal razgovarali su o mnogo čemu, a jedna od njihovih tema bila je i Čežnja, mada Loijal nije o tome voleo da priča. Kad je Slamanje sveta primoralo ljude da se razbeže tražeći bilo kakvu bezbednost, i Ogijeri su bili istrgnuti iz stedinga. Mnogo su godina ljudi tumarali svetom koji se menjao, ponekad iz dana u dan, i tragali za tim bezbednim mestima, a Ogijeri su tumarali i tragali za stedinzima izgubljenim u promenjenim krajolicima. Tada ih obuže Čežnja. Ogijer udaljen od stedinga želi da mu se vrati. Ogijer udaljen od stedinga mora da mu se vrati. Ogijer predugo odsutan iz stedinga obično umire.

„On mi je pričao o jednom Ogijeru koji je ostao van stedinga duže od toga“, reče Rand tiho. „Deset godina, mislim da je rekao.“

Haman je odmahivao krupnom glavom i pre nego što je Rand začutao. „To ne bi valjalo. Od onih za koje znam, pet ih je ostalo Napolju dugo, ali su se živi vratili u steding, a mislim da bih znao da ih je bilo više. Takvo ludilo bi se zapisalo i prepričavalo. Trojica su umrla ni godinu dana posle povratka, četvrti je ostao doživotni bogalj, a peta je prošla nešto malo bolje, mogla je da hoda, ali samo sa štapom. Mada je nastavila da piše. Hm. Hm. Dalar je zanimljivo pripovedala o...“ Kovril je opet zaustila, ali on je ovoga puta naglo okrenuo glavu, zagledao se u nju, podigavši dugačke obrve, a ona stade da besno poravnava suknje. Ali mu odmah uzvratila pogled. „Pet godina je kratko vreme, znam“, reče Haman Randu dok je oštro merkao Kovril krajničkom oka, „ali mi smo sada vezani za stedinge. U gradu nismo čuli ništa što bi ukazivalo da je Loijal ovde – a po uzbuđenju koje smo izazvali svojim dolaskom mislim da je to i izvesno – ali ako nam budeš rekao gde je on, učinićeš to za njegovo dobro.“

„Dve Reke“, reče Rand. Nije izdaja prijatelja ako mu spasavaš život. „Poslednji put kad smo se videli, nalazio se u dobrom društvu, s prijateljima. Dve

Reke su mirno mesto. Bezbedno.“ Sada jesu, ponovo, zahvaljujući Perinu. „A pre nekoliko meseci dobro se osećao.“ Bod mu je to pomenula kada su devojkje pričale šta se dešavalo kod kuće.

„Dve Reke“, promrmlja Haman. „Hm. Hm. Da, znam gde je to. Još jedno dugo pešačenje.“ Ogijeri retko jašu, malo je konja koji mogu da izdrže njihovu težinu, a ionako više vole da budu na sopstvenim nogama.

„Smesta moramo poći“, zagrme Erit odlučnim, mada nežnijim glasom. Nežnijim u poređenju s Hamanom. Kovril i Haman iznenađeno je pogledaše, a njoj uši potpuno klonuše. Ona je, na kraju krajeva, samo veoma mlada žena koja prati jednog starešinu i ženu za koju je Rand podozrevao, po načinu na koji se suprotstavljala Hamanu, da je i sama prilično važna. Erit verovatno nije ni dan starija od osamdeset godina.

Smeškajući se zbog te pomisli – ma prava je devojčica; možda tek sedamdesetogodišnjakinja – Rand reče: „Molim vas da prihvatite gostoprimstvo palate. Posle nekoliko dana odmora vaše će putovanje možda biti i brže. A možda ćete moći i meni da pomognete, starešino Hamane.“ Naravno; Loijal je stalno pričao o svom učitelju, starešini Hamanu. Starešina Haman je znao sve, ako je suditi po Loijalovim rečima. „Moram pronaći Kapije. Sve do poslednje.“

Sve troje Ogijera progovoriše istovremeno.

„Kapije?“, reče Haman, kome se naglo uspraviše uši i obrve. „Putevi su veoma opasni. Suviše opasni.“

„Nekoliko dana?“, usprotivi se Erit. „Moj Loijal bi mogao da bude na samrti.“

„Nekoliko dana?“, glasno reče Kovril. „Moj Loijal bi mogao da bude...“ Ona začuta i zagleda se u mlađu ženu, stisnutih usana i uzdrhtalih ušiju.

Haman obe mrko pogleda, razdraženo gladeći usku bradu. „Ne znam zašto sam uopšte dozvolio da me nagovorite na ovo. Trebalo bi da držim svoja predavanja i da se obraćam Panju. Da nisi toliko uvažena govornica, Kovril...“

„Misliš, da nisi oženjen mojom sestrom“, dočeka ga ona. „Vonijel ti je naložila da ispuniš svoju dužnost, Hamane.“ Njemu se veđe toliko spustiše da su mu dugački krajevi pali preko obraza, na šta njene uši kao da izgubiše svaku čvrstinu. „Htela sam da kažem, zamolila te je“, nastavila je. Ne baš žurno, ne bez samopouzdanja, a sasvim sigurno bez oklevanja. „Tako mi Drveta i spokoja, nisam nameravala da te uvredim, starešino Hamane.“

Haman glasno pročisti grlo – što je, pošto je bio Ogijer, značilo vrlo glasno – i okrenu se Randu, cimajući kaput kao da želi da ga poravna.

„Senodušni koriste Puteve“, reče Rand pre nego što je Haman stigao da progovori. „Postavio sam straže ispred nekoliko Kapija do kojih sam došao.“

Uključujući i onu ispred stedinga Tsofu, očevidno pošto su ga oni napustili. Njih troje nisu mogli pešačiti čak od stedinga Tsofu posle njegove poslednje jalove posete. „To je jedva šačica. Ispred svake se mora postaviti straža, inače će Mirdraali i Troloci moći da navale niotkuda, ili će bar tako izgledati onima koje pohvataju. A ja čak i ne znam gde se svi nalaze.“

Naravno, i dalje bi preostali prolazi. Ponekad se pitao zašto neki od Izgubljenih ne upotrebi prolaz da bi sručio na palatu nekoliko hiljada Troloka. Deset hiljada, ili dvadeset. Gadno bi se namučio da to zaustavi, ako bi uopšte i uspeo. U najboljem slučaju, bila bi to prava klanica. Pa, malo je šta mogao da učini povodom prolaza. Ali mogao je da učini nešto povodom Kapija.

Haman i Kovril se zgledaše. Onda se povukoše u stranu i stadoše da razgovaraju šapatom koji je, začudo, bio dovoljno tih da se čulo samo nešto nalik zujanju ogromnog roja pčela na krovu. Mora da je u pravu kad je pomislio da je ona nekako uticajna. Govornica; osetio je u izgovoru to naročito oslovljavanje. Pomislio je da posegne za saidinom – tada bi mogao da ih čuje – i odmah je zgađen odbacio takvu pomisao. Nije spao na prisluskiivanje, još uvek. Erit je poklanjala jednaku pažnju svojim starijima i Randu, sve vreme nesvesno poravnavajući suknje.

Rand se ponadao da se nisu zapitali zbog čega ovo pitanje nije postavio pred Većem starešina u stedingu Tsofu. Alara, koja je tamo bila Najstarija među starešinama, bila je veoma odlučna; Panj se morao sazvati, a ništa toliko čudno – toliko neuobičajeno da nikom ranije nije ni palo na pamet – kao što bi bilo prepuštanje nadzora nad Kapijama jednom čoveku nije se moglo obaviti bez sazivanja Panja. Ko je on, za nju je, izgleda, bilo nevažno koliko i za ovo troje ovde.

Konačno, Haman se vrati, mršteći se i držeći se za revere svog kaputa. I Kovril se mrštila. „Ovo je sve vrlo žurno, vrlo žurno“, govorio je Haman sporim glasom, nalik šuštanju šljunka. „Voleo bih da se o tome posavetujem sa... Pa, ne mogu. Senodušni, veliš? Hm. Hm. Dobro onda, ako mora da se žuri, neka se žuri. Da se ne kaže posle kako Ogijeri ne umeju da budu brzi kada je to potrebno, a sad verovatno i jeste. Moraš razumeti, Veće starešina svakog stedinga može ti reći ne, baš kao i Panj.“

„Karte!“, viknu Rand, toliko glasno da sve troje Ogijera poskočiše. „Treba mi karte!“ Okrenu se oko sebe da potraži nekog od slugu koji su, činilo se, uvek bili u blizini, gaišaina, bilo koga. Sulin promoli glavu kroz dvorišna vrata. Posle svega što joj je rekao, naravno da je bila u blizini. „Karte“, zareža on na nju. „Hoću sve karte, koliko god ih u palati ima. I pero. I mastilo. Sada! Brzo!“ Pogledala ga je gotovo potcenjivački – Aijeli ne koriste karte, čak tvrde kako im one nisu ni potrebne – i okrenula mu leđa. „Trk, Far Dareis Mai!“

brecnuo se on. Pogledala ga je preko ramena – pa potrčala. Zaželeo je da zna kakav li mu je izraz lica, pa da ga ponovo prizove ako mu zatreba.

Haman je izgledao kao da bi kršio ruke, naravno, kad bi imao malo manje dostojanstva. „Zaista, veoma je malo toga što ti možemo reći, a da već i sam ne znaš. Svaki steding ima samo jedno Napolje.“ Prve Kapije nisu se mogle praviti unutra, jer stedinzi sprečavaju sposobnost usmeravanja; čak i kad su Ogijeri dobili Talisman rasta i mogućnost da stvaraju Puteve do nove Kapije, još uvek je za to korišćena Moć, ako ne i samo usmeravanje. „I svi vaši gradovi koji imaju ogijerske gajeve. Mada se čini da je grad ovde izrastao preko gaja. A u Al'kair'rahijenalenu...“ On začuta, odmahujući glavom.

Teškoća se mogla sažeti u tu reč. Pre tri hiljade godina, ne baš tako davno, postojao je grad po imenu Al'kair'rahijenalen, koji su podigli Ogijeri. Danas je to Kairhijen, a gaj koji su ogijerski neimari posadili kako bi ih podsećao na njihov steding bio je deo imanja u vlasništvu istog onog Bartanesa u čijoj je palati sada bila smeštena Randova škola. Niko osim Ogijera i možda nekih Aes Sedai nije pamtio Al'kair'rahijenalen. Čak ni sami Kairhijenjani.

Šta god Haman verovao, mnogo se toga moglo promeniti za tri hiljade godina. Veliki gradovi koje su sazidali Ogijeri prestali su da postoje, a od nekih ne preostade ništa više od imena. Podignuti su drugi veliki gradovi, a u njihovoj gradnji Ogijeri nisu imali udela. Amador, započet posle Troločkih ratova, bio je jedan od tih, to mu je Moiraina rekla, kao i Čahin u Kandoru, Šal Arbela u Arafelu i Fal Moran u Šijenaru. U Arad Domanu, Bandar Eban podignut je na ruševinama grada uništenog u Stogodišnjem ratu, grada čija je tri imena Moiraina znala, sva tri nagađana, grada koji je i sam podignut na ruševinama bezimenog grada iščezlog u Troločkim ratovima. Rand je znao za Kapiju u Šijenaru, u kraju nedaleko od varošice koja je zadržala deo imena ogromnog grada sravnjenog pohodom Troloka, i za još jednu u Pustoši, u Malkijeru koji je razorila Senka. Na drugim mestima jednostavno su nastale promene, širenje, kao što je i sam Haman istakao. Ovde, u Kaemlinu, Kapija se nalazila u jednom podrumu. Dobro čuванom podrumu. Rand je znao da postoji Kapija u Tiru, na prostranim pašnjacima po kojima su veliki gospodari puštali svoja čuvena krda konja na ispašu. Trebalo bi da jedna postoji i u Maglenim planinama, tamo gde se nekada dizao Maneteren, gde god to bilo. Što se stedinga tiče, on je znao gde može da nađe steding Tsofu. Ni stedinge niti Ogijere Moiraina nije smatrala posebno važnim u njegovom obrazovanju.

„Ti ne znaš gde su stedinzi?“ s nevericom upita Haman kada je Rand prestao da objašnjava. „Je li to neka aijelska šala? Nikada nisam razumeo aijelske šale.“

„Za Ogijere je“, meko progovori Rand, „mnogo vremena proteklo otkad su stvoreni Putevi. Za ljude – od tada je prošlo *veoma* mnogo vremena.“

„Zar vi nemate ni sećanja na Mafal Dadaranel, ili Ankohimu, ili Londen Kor ili...?“

Kovril spusti ruku Hamanu na rame, ali sažaljenje u njenim očima bilo je upućeno Randu. „On se ne seća“, tiho reče ona. „Njihovo pamćenje je izbrisano.“ Izrekla je to kao da je posredi nezamisliv gubitak. Sa rukama preko usana, Erit je izgledala spremna da se rasplače.

Sulin se vrati, krajnje upadljivo ne trčeći, praćena mnoštvom gaišaina, koji su u naručju nosili hrpe umotanih mapa svih mogućih veličina, od kojih su neke bile dovoljno dugačke da se vuku po kaldrmi dvorišta. Jedan muškarac u beloj odori nosio je izrezbarenu kutiju s priborom za pisanje načinjenu od slonovače. „Poslala sam gaišaine da potraže još ovoga“, reče ona kruto, „a i neke mokrozemce.“

„Hvala ti“, reče joj Rand. Njeno lice se malo opusti.

On čučnu, pa poče da širi i razvrstava karte tu, na kamenim pločama dvorišta. Tu se nalazio određen broj karata grada, kao i mnogih delova Andora. Brzo je pronašla jednu na kojoj je prikazan čitav potez Krajine, a samo Svetlost zna otkuda se ta karta našla u Kaemlinu. Neke su bile stare i iskrzane, sa granicama koje više nisu važile ili sa nazivima zemalja iščezlih pre više stotina godina.

Granice i nazivi bili su dovoljni da se karte poređaju po starosti. Na najstarijoj, Hardan se graničio sa Kairhijenom na severu, a onda je Hardan nestao i granice Kairhijena vinule su se na pola puta do Šijenara pre nego što su se vratile natrag kad je postalo jasno da Sunčev presto jednostavno ne može da vlada nad tolikom zemljom. Između Tira i Ilijana nalazio se Maredo, a onda je Maredo nestao i granice Tira i Ilijana susrele su se na Ravnicama Mareda, da bi se zatim polako povukle iz istog razloga kao i kairhijenske. Karalain je nestao, kao i Almot, Mosara i Ajrenvel i ostali, ponekad bi ih progutale druge zemlje, a najčešće su se pretvarali u ničiju zemlju i divljinu. Te su karte pripovedale priču o opadanju, posle raspada Hokvingovog carstva, priču o sporom povlačenju čovečanstva. Na drugoj karti Krajina videla se samo Saldeja i deo Arafela, ali je i granica sa Pustoši bila pedeset milja severnije. Čovečanstvo se povlačilo, a Senka je nastupala.

Neki ćelavi, mršavi muškarac u livreji koja mu je loše pristajala utrča u dvorište s još jednim naramkom, a Rand, uzdahnuvši, nastavi da bira i odbacuje.

Haman je krajnje ozbiljno proučio kutiju sa priborom za pisanje koju mu je pružio jedan gaišain, a onda izvuče drugu, gotovo jednako veliku, mada sasvim jednostavnu, iz prostranog džepa svoga kaputa. Pero koje je iz

nje izvadio bilo je od uglačanog drveta, prilično deblje od Randovog palca i dovoljno dugačko da izgleda tanano. Savršeno je odgovaralo Ogijerovim prstima, koji su ličili na debele kobasice. On se spusti na sve četiri, pa zapuza među kartama koje je Rand razvrstao, povremeno umaćući pero u gaišano-vu mastionicu, ispisujući oznake naizgled preterano krupnim rukopisom, sve dok čoveku ne bi sinulo da to za njega mora biti veoma sitno. Kovril ga je pratila, vireći mu preko ramena, čak i kada ju je po drugi put upitao da li zbilja misli kako bi on mogao da pogreši.

Rand je tako naučio mnogo toga novog, počev od sedam stedinga raštrkanih po Krajinama. A opet, Troloci su se plašili da uđu u steding, a čak je i Mirdraalima bio potreban neki zaista jak razlog da ih primora na to. Na Kičmi sveta, Zmajevom zidu, nalazilo ih se trinaest, uključujući i jedan na Rodoubičinom bodežu, od stedinga Šangtai na jugu do stedinga Kvičen i stedinga Sanšen na severu, udaljenih samo nekoliko milja jedan od drugog.

„Zemlja se zbilja izmeni tokom Slamanja sveta“, odvrati Haman na Randove opaske. Potom je nastavio da odsečno unosi beleške; odsečno, za jednog Ogijera. „Kopno se pretvorilo u more, a more u kopno, ali zemlja se i iznabirala. Ponekad, ono što jednom beše daleko sada postade blizu, a ono što beše blizu sada je daleko. Mada, naravno, ne postoji niko ko bi nam mogao reći jesu li Kvičen i Sanšen uopšte bili daleko jedan od drugog.“

„Zaboravio si Kantoin“, objavi Kovril, nagnavši time drugog slugu u livreji da se trgne i ispusti naramak karata.

Haman joj dobaci pogled pa upisa ime tik iznad reke Irael, nešto severnije od Hadon Mirka. Zapadno od Zmajevog zida, u pojasu od južne granice Šijenara do Olujnog mora, bila su samo četiri, po ogijerskim merilima tek osnovana, što će reći da su u najmlađem, stedingu Tsofu, Ogijeri bili u poslednjih šest stotina godina, dok nijedan od ostalih nije bio stariji od hiljadu. Neka su mesta bila jednako neočekivana kao i Krajine, poput Maglenih planina, u kojima ih je bilo šest, ili Obale senki. Crna brda bila su na spisku, kao i šume iznad reke Ivo i planine iznad reke Dagon, na severu, blizu Arad Domana.

Tužniji je bio spisak napuštenih stedinga, od kojih se odustalo jer je u njima preostalo premalo stanovnika. I na tom spisku su bili Kičma sveta, Maglene planine i Obala senki, kao i steding duboko u Almotskoj ravnici, blizu velike šume po imenu Paeriš Svar, i jedan u niskim planinama severno od Tomanske glave, okrenut prema Aritskom okeanu. Možda je najtužniji bio onaj obeležen na samoj ivici Pustoši, u Arafelu; Mirdraali su se možda ustezali da zađu u stedinge, ali Pustoš koja se širila ka jugu iz godine u godinu gutala je sve pred sobom.

Haman zastade, pa tužno progovori: „Velika pustoš proguta Šerandu pre hiljadu osamsto četrdeset tri godine, a Čanodar pre devetsto šezdeset osam.“

„Neka sećanja na njih cvetaju i napreduju u Svetlosti“, promrmljaše istovremeno Kovril i Erit.

„Znam za jedan koji nisi ubeležio“, reče Rand. Perin mu je rekao da se jednom sklonio tamo. On izvuče kartu Andora, istočno od reke Arinel, pa pokaza mesto iznad druma koji je vodio od Kaemlina do Belog Mosta. Bilo je to sasvim blizu.

Haman iskrivi lice, gotovo zarežavši. „Tu su hteli da naprave Hokvingov grad. Nikada nije ponovo naseljen. Nekoliko stedinga je pronađeno, ali ne i ponovo naseljeno. Trudimo se da se klonimo, koliko god možemo, zemalja ljudi.“ Sve oznake nalazile su se na krševitim planinama, na mestima teško pristupačnim za ljude, ili, kao u nekoliko slučajeva, naprosto što dalje od ljudskih naseobina. Steding Tsofu nalazio se mnogo bliže ljudskim prebivalištima nego ijedan drugi, pa i u tom slučaju, Rand je znao da je od njega do najbližeg sela čitav dan jahanja.

„Ovo bi u neko drugo vreme bila sasvim lepa rasprava“, reče Kovril obrativši se Randu, iako je bilo sasvim jasno da su reči namenjene Hamanu, kao što je nagoveštavao i njen prekoran pogled, „ali ja bih da stignemo što dalje na zapad pre nego što se smrkne.“ Haman duboko uzdahnu.

„Morate malo ostati ovde“, pobuni se Rand. „Sigurno ste iscrpljeni posle tolikog hoda čak od Kairhijena.“

„Žene nikada nisu iscrpljene“, reče Haman, „već samo iscrpe druge. To je naša veoma stara izreka.“ Kovril i Erit jednoglasno frknuše. Mrmljajući sebi u bradu, Haman nastavi sa popisom, ali sada su posredi bili gradovi koje su Ogijeri podigli, gradovi gde je bilo gajeva, a u svakom gaju nalazila se i Kapija kroz koju su Ogijeri mogli da odlaze u steding i vraćaju se iz njega ne prolazeći kroz tako često nemirne zemlje ljudi.

Naravno, obeležio je Kaemlin i Tar Valon, Tir i Ilijan, Kairhijen, Maradon i Ebou Dar. I tu je bio kraj kad su posredi postojeći gradovi, a Ebou Dar je nazvao Barašta. Možda je i Barašta bila tek jedna od brojnih tačkica na mapi koja je pokazivala neko selo, a ponekad čak ni to. Mafal Dadaranel, Ankohima, Londaren Kor naravno, Maneteren, Aren Mador, Aridol, Šejmal, Deranbar, Braem, Kondariz, Hej Ekorimon, Iman... Kako je taj spisak rastao Rand je opažao vlažna mesta na kartama kada bi Haman završio. Ubrzo je shvatio da to ogijerski starešina nemo plače, puštajući suze da mu kaplju, dok obeležava gradove odavno mrtve i zaboravljene. Možda je plakao za ljudima, a možda za sećanjima. Rand je bio siguran samo u jedno – nije plakao za samim gradovima, niti za izgubljenim delima ogijerskih zidara. Klesanje kamena bilo

je za Ogijere samo nešto što su naučili da rade tokom Izgnanstva, no ima li rada u kamenu koji se da uporediti sa veličanstvenošću drveća?

Jedno od tih imena podstaće Randova sećanja, baš kao i mesto na kome se nalazio, istočno od Baerlona, nekoliko dana jahanja iznad Belog Mosta, na reci Arinel. „Ovde je postojao gaj?“, reče on i pokaza prstom na tu oznaku.

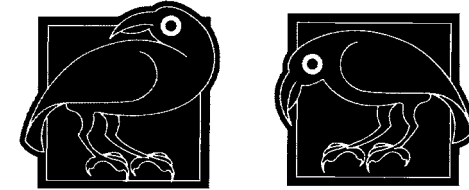
„U Aridolu?“, reče Haman. „Da. Da, postojao je. To je tako tužno ispalo.“

Rand ne podiže glavu. „U Šadar Logotu“, ispravi ga. „Ispalo je veoma tužno. Da li bi mogao – da li bi hteo – da mi pokažeš tu Kapiju ako vas ja tamo odvedem?“

GLAVA

21

Ka Šadar Logotu

Ako nas tamo odvedeš?“, kaza Kovril, zastrašujuće se namrštivši prema karti u Randovim rukama. „To bi nas mnogo skrenulo s puta, ako se dobro sećam mesta gde se nalaze Dve Reke. Ne želim da protraćim više niti dan koji mogu upotrebiti u potrazi za Loijalom.“ Erit odlučno klimnu glavom.

Obraza još vlažnih od suza, Haman odmahnu glavom zbog njihove žurbe, ali reče: „Ne smem to dopustiti. Aridol – Šadar Logot, kako ga ti sada s pravom nazivaš – nipošto nije mesto za nekog tako mladog kao Erit. Uistinu, nije to mesto ni za koga.“

Rand ustade i pusti da mu karta ispadne. Poznavao je Šadar Logot i bolje nego što je želeo. „Nećete nimalo okasnuti. Zapravo, dobićete na vremenu. Odvešću vas tamo Putovanjem, kroz prolaz: danas ćete prevaliti najveći deo puta do Dve Reke. Nećemo se dugo zadržavati. Znam da me možete odvesti pravo do Kapije.“ Ogijeri su mogli da osete Kapije ako nisu bile predaleko.

To je prouzrokovalo još jedan dogovor iza vodoskoka, dogovor u kojem je Erit zahtevala da učestvuje. Rand je hvatao samo delove, a opet, bilo je jasno kako se Haman, koji je uporno odmahivao velikom glavom, protivio tom planu, dok je Kovril, ušiju tako ukrućenih da se činilo kao da pokušava da bude što viša, ustrajavala da učine tako. Isprva, Kovril se mrštila na Erit jednako koliko i Haman; kakav god bio odnos između svekrvi i snaja među

Ogijerima, bilo je očigledno da smatra kako mlađa žena nema šta da traži u ovome. No, nije joj trebalo mnogo da se predomisli. Ogijerke spopadoše Hamana, neumorno ga zasipajući rečima.

„...preopasno. Preopasno, zaista“, čulo se nalik dalekoj grmljavini od Hamana.

„...da danas gotovo stignemo tamo...“ Nešto tiša grmljavina od Kovril.

„...ionako je već predugo Napolju...“ Bezmalobesno srebrnasta tutnjava Erit.

„...što je brzo, to je i kuso...“

„...moj Loijal...“

„...moj Loijal...“

„...Mašadar pod našim nogama...“

„...moj Loijal...“

„...moj Loijal...“

„...kao starešina...“

„...moj Loijal...“

„...moj Loijal...“

Haman se vratio Randu, povlačeći kaput kao da mu je rasepljen napola, a dve žene su ga sledile. Kovril je uspela da zadrži mirniji izraz na licu od Erit, koja se upinjala da potisne osmeh, ali čupave uši bile su im samouvereno podignute pod istovetnim uglom, nekako odajući osećaj zadovoljstva.

„Odlučili smo“, reče Haman kruto, „da prihvatimo tvoju ponudu. Završimo s tim šašavim vucaranjem kako bih mogao da se vratim svojim učenicima. I Panju. Hm. Hm. Štošta će se izreći o tebi pred Panjem.“

Randa nije bilo briga hoće li ga Haman pred Panjem opisati kao siledžiju. Ogijeri su se držali podalje od ljudi, osim kada su popravljali svoje stare kamene građevine, a bilo je malo verovatno da će njihovo mišljenje o njemu lično na ma koji način uticati na druga ljudska bića. „Dobro“, reče on. „Poslaću nekoga do gostionice, po vaše stvari.“

„Sve nam je ovde.“ Kovril obide oko vodoskoka, sagnu se i podiže dva zavežljaja koji su bili skriveni iza njega. I jedan i drugi bi za kakvog muškarca bili težak tovar. Ona jedan pruži Erit, a remen drugog namaknu preko glave, tako da joj je stajao ukoso preko grudi i pridržavao zavežljaj na njenim leđima.

„Da je Loijal ovde“, objasni Erit dok je prtila svoj zavežljaj, „bez odlaganja bismo bili spremni da pođemo, bez odlaganja, natrag u steding Tsofu. Ali, pošto nije, spremni smo da pođemo dalje. Bez odlaganja.“

„Zapravo, posredi su postelje“, priznade Haman, podigavši ruke kako bi pokazao veličinu ljudskog deteta. „Ranije su u svakoj gostionici Napolju postojale po dve ili tri sobe za Ogijere, ali čini se da ih je sada teško naći.

Nije to lako razumeti.“ On pogleda na obeležene karte pa uzdahnu. „Bar nije bilo lako razumeti.“

Sačekavši taman toliko da Haman uprta sopstveni zavežljaj, Rand dograbio saidin i otvori prolaz tik pored vodoskoka, rupu u vazduhu kroz koju se ukazalo uništene, ukorovljene ulice i srušene zgrade.

„Rande al' Tore.“ Sulin gotovo nezainteresovano išeta u dvorište, tik ispred gomile slugu i gaišaina natovarenih kartama. Lija i Kasin bili su s njom i pravili se da su tobože jednako opušteni. „Tražio si još karata.“ Sulinin pogled prema prolazu bio je gotovo optužujući.

„Mogu se štititi bolje nego što biste to činili vi“, reče joj Rand hladno. Nije nameravao da zvuči hladno, ali umotan u Prazninu, mogao je da se oglasi jedino hladnim i dalekim zvukom. „Nema ničeg sa čime se vaša koplja mogu poduhvatiti, a ima ponečeg sa čime ne mogu.“

Sulin je i dalje bila prilično stegnuta, kao i ranije. „To je samo razlog više da budemo tamo.“

Ovo je moglo da zvuči suvislo samo Aijelima, ali... „Neću to sporiti“, reče on. Ukoliko je odbije, pokušaću da ga sledi; pozvaću Device koje će pokušati da skoče kroz prolaz čak i dok ga on bude zatvarao. „Pretpostavljam da je ostatak vaše straže tu, unutra. Zvizni i okupi ih. Ali svi moraju da se drže blizu mene i ništa ne smeju dirati. Brzo s tim. Hoću ovo što pre da završim.“ Njegove uspomene na Šadar Logot nisu bile prijatne.

„Oterala sam ih, baš kao što si navaljivao“, odgovori Sulin s gađenjem. „Izbroj polako do sto i biće dosta.“

„Do deset.“

„Pedeset.“

Rand klimnu glavom, a njeni prsti sunuše. Džalani polete unutra, a Sulinine šake ponovo se pomeriše. Tri gaišainke, zaprepaščenih lica, ispustiše naramke karata – Aijeli nikada nisu izgledali toliko iznenađeno – pa prikupiše bele odore i iščeznuše natrag u palatu različitim putanjama, ali koliko god brzo da su se kretale, Sulin je bila ispred njih.

Dok je Rand stigao do dvadeset, Aijeli su navirali u dvorište dugim skokovima, bacajući se kroz prozore, dipajući s balkona. Umalo se nije zabrojao. Svi su bili pod velovima, a samo je nekoliko bilo Devica. Okretali su se zbunjeno oko sebe kada su zatekli samo Randa i troje Ogijera, koji su ljubopitljivo treptali posmatrajući ih. Neki su spustili velove. Služinčad iz palate skupila se u prestrašenu grupicu.

Navala je trajala i pošto se Sulin, bez vela, vratila tačno kad je odbrojao pedeset, a dvorište je bilo krcato Aijelima. Ubrzo postade jasno da je raširila glas kako je Kar'a'karn u opasnosti – to je bio jedini način da prikupi

dovoljno kopalja za dato joj vreme. Muškarci su pomalo kiselo gundali, ali većina zaključila kako je posredi dobra šala, pa su se neki kikotali i čegrtali kopljima po štitovima. Ali niko se nije udaljavao; zagledali su se u prolaz i spustili u čučanj kako bi videli šta se dešava.

Sluha izoštrenog usled Moći, Rand je čuo kako Devica po imenu Nandera, žilava ali ipak zgodna i pored više sedih nego plavih vlasi u kosi, šapuće Sulin: „Obratila si se gaišainima kao da su Far Dareis Mai.“

Suline plave oči pogledaše pravo u Nanderine zelene. „I jesam. Time ćemo se pozabaviti pošto se uverimo da je Rand al'Tor danas bezbedan.“

„Kada bude bezbedan“, saglasi se Nandera.

Sulin brzo odabra dvadeset Devica, među kojima i neke iz jutarnje straže, ali kada je Urijen počeo da bira Crvene štitove, muškarci iz drugih klanova bili su uporni u zahtevima da i sami budu odabrani. Grad koji se video kroz prolaz izgledao je kao mesto gde se mogu naći neprijatelji, a Kar'a'karn mora biti zaštićen. Pravo budi rečeno, nema tog Aijela koji bi odustao od moguće borbe, a što su mlađi, to je verovatnije da će se potruditi da borbu i nađu. Umalo da bukne nova svađa kada Rand obzanani da muškaraca ne može biti više no Devica – to bi obešćastilo Far Dareis Mai, a on im je podario tu počast da je nose – a Devica nijedna više od onih koje je Sulin već odabrala. Zaista ih je vodio na mesto gde ih nikakva bojna veština ne može štiti, a svako ko sa njim pođe biće samo još jedna briga više. To im nije objasnio; nije bio siguran čiju bi čast time povredio.

„Upamtite“, reče on kada su bili spremni, „ništa ne dirajte. Ništa ne uzimajte, čak ni gutljaj vode. I uvek budite na vidiku; nipošto ne ulazite u zgrade.“ Haman i Kovril žustro klimnuše glavom, što je izgleda na Aijeje ostavilo veći utisak nego Randove reči. Samo da ostanu pod tim utiskom.

Stupiše kroz prolaz u grad odavno mrtav, grad više nego mrtav.

Zlatno sunce, na više od pola puta prema zenitu, pržilo je ruševine negdašnje veličine. Tu i tamo se nad bledom mermernom palatom uzdizala pokoja ogromna netaknuta kupola, ali većinom su bile pune rupa, a najčešće su od njih preostali samo zakrivljeni i izlomljeni delovi. Dugačka zasvođena šetališta pružala su se do kula viših od bilo kojih o kojima je Kairhijen ikada sanjao, ili do kula krzavih završetaka. Posvuda su bili urušeni krovovi, a opeka i kamen od srušenih zgrada i zidova lepezasto su se širili preko napuklih kamenih pločnika. Razbijeni vodoskoci i slomljeni spomenici krasili su svaku raskrnicu. Kržljava stabla, svenula od suše, bila su raštrkana po velikim bregovima krša. Sparušeni korov oblagao je pukotine ulica i građevina. Ništa se nije micalo, ni ptica, ni pacov, niti povetarac. Šadar Logot zaogrnila je tišina. Šadar Logot. Gde Senka čeka.

Rand pusti da prolaz iščezne. Nijedan Aijel ne smače veo. Ogijeri su zuri-li unaokolo, lica napregnutih i ušiju čvrsto poleglih pozadi. Rand je držao saidin u onoj borbi za koju je Taim rekao da čoveku potvrđuje kako je živ. Čak i ako ne bude mogao da usmerava, ili pogotovo tada, ovde će mu trebati to podsećanje.

Aridol beše velika prestonica u doba Troločkih ratova, saveznik Manetere i ostalih Deset naroda. Kad ti ratovi već potrajaše dovoljno da nadmaše i Stogodišnji rat, kada se činilo kako Senka posvuda pobeđuje, a da svaka pobjeda Svetla samo kupuje vreme, čovek po imenu Mordet postade savetnik u Aridolu i savetova vladara da Aridol, ukoliko želi da pobjedi i preživi, mora biti otporniji od Senke, suroviji od Senke, nepoverljiviji. Polako to i učiniše, sve dok na kraju Aridol ne postade, ako ne crniji od Senke, ono jednako crn. Dok je još besneo rat sa Trolocima, Aridol se konačno okrenu sam sebi, sam na sebe, te samog sebe proždra.

Nešto je preostalo, nešto što je sprečavalo da iko ikada tu ponovo živi. Ne beše tu ni oblutka koji nije zagađen mržnjom i podozrenjem što pogubi Aridol, a ostavi Šadar Logot. Ni oblutka koji vremenom ne bi mogao zagađiti druge.

A beše tu još nečega, pored zagađenja, mada i ono beše savim dovoljno da bilo kog, iole razumnog čoveka drži podalje.

Rand se polako okretao u mestu, zureći uvis ka prozorima nalik praznim očnim dupljama iskopanih jabučica. Uz sunce koje se dizalo sve više, osećao je nevidljive posmatračke. Kada je prošli put bio ovde, ta slutnja ne beše tako jaka sve dok sunce nije počelo da se spušta. Beše tu mnogo više od zagađenja. Troločka vojska pomrla je dok je tu bivakovala, ne ostavivši za sobom ništa do poruka krvlju ispisanih po zidovima, u kojima su preklinjali Mračnoga da ih spase. Noć nije bila vreme za boravak u Šadar Logotu.

Ovo mesto me zastrašuje, promrmlja Lijus Terin negde iza Praznine. Zar tebe ne zastrašuje?

Randu zastade dah. Zar mu se glas zaista obraćao? *Da, plaši me.*

Ovde ima tame. Crnila crnjeg od crnog. Ako bi Mračni odlučio da živi među ljudima, odabrao bi ovo mesto.

Da. Odabrao bi.

Moram ubiti Demandreda.

Rand trepnu. *Zar je Demandred u nekakvoj vezi sa Šadar Logotom? S ovim mestom?*

Konačno se sećam ubistva Išamaelovog. U glasu se osećalo iznenađenje zbog tog novog otkrića. Zaslužio je da umre. I Lanfear je zaslužila da umre, ali drago mi je što ja nisam taj koji ju je ubio.